

บัตรแมงมุม บัตรร่วมเพื่อชีวิตยุคใหม่

อาริยา สุขโต
วิทยาการชำนาญการพิเศษ
กลุ่มงานบริการวิชาการ 2 สำนักวิชาการ

ปัญหาการจราจรในเขตกรุงเทพมหานครที่ติดขัดเป็นปัญหาสำคัญของรัฐบาลทุกยุค การบรรเทาปัญหาดังกล่าวมีทั้งนโยบายการจัดโครงการแก้ไขปัญหาการจราจรในพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล การสร้างถนน ทางพิเศษและการขนส่งระบบราง สำหรับผู้ใช้รถยนต์ส่วนบุคคลต้องใช้การติดตามการรายงานข่าวจราจรและศึกษาเส้นทางลัดเพื่อเลี่ยงเส้นทางที่การจราจรหนาแน่นโดยเฉพาะในช่วงเวลาเร่งด่วน ส่วนผู้ใช้บริการขนส่งสาธารณะก็จะใช้การเดินทางในหลากหลายรูปแบบเพื่อให้ไปถึงจุดหมายได้รวดเร็วที่สุดเช่นกัน ทำให้การเดินทางในแต่ละวันของคนเมืองหลวงต้องพึ่งพาบริการขนส่งสาธารณะ หากมีความเชื่อมโยงกันของบริการขนส่งจะเพิ่มความสะดวกมากยิ่งขึ้น ทำให้เกิดเป็นแนวคิดระบบตั๋วร่วมในภาคการขนส่งของคนในเมืองหลวง

ระบบตั๋วร่วมที่จะนำมาใช้เชื่อมโยงการขนส่งสาธารณะเป็นการดำเนินการด้านคมนาคมที่สอดคล้องกับแนวนโยบายการปฏิรูปเทคโนโลยีการดำเนินชีวิตสู่ยุคไทยแลนด์ 4.0 เพื่อวางรากฐานการพัฒนาประเทศในระยะยาว เป็นจุดเริ่มของการขับเคลื่อนเพื่อก้าวไปสู่การเป็นประเทศที่ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ไม่ว่าจะเป็นการปรับเปลี่ยนรูปแบบกระบวนการผลิตทั้งภาคเกษตร อุตสาหกรรม เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทเพื่อให้เกิดนวัตกรรม ความสร้างสรรค์ และการใช้ชีวิตที่มีความสะดวกสบายบนฐานเทคโนโลยี ช่วงการเปลี่ยนผ่านประเทศสู่ไทยแลนด์ 4.0 ในยุคดิจิทัล จำเป็นต้องยกระดับการพัฒนาทั้งระบบเพื่อให้มีศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยเฉพาะส่วนของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคม พัฒนาเมืองให้เป็น Smart City ดังนั้น การเดินทางสัญจร ที่มีความหลากหลายจะต้องมีความสะดวกคล่องตัว เชื่อมโยง โดยเฉพาะการบริการขนส่งสาธารณะที่ต้องสร้างความต่อเนื่อง เป็นการส่งเสริมการใช้บริการเพื่อการแก้ไขปัญหาการจราจรติดขัดในเมืองหลวง จึงเกิดเป็นแนวคิดระบบตั๋วร่วม

ความเป็นมาของระบบตั๋วร่วม

กระทรวงคมนาคมมีแนวคิดการพัฒนาระบบขนส่งมวลชนสาธารณะในรูปแบบตั๋วร่วมตั้งแต่ปี 2550 โดยมีมติพิจารณาโครงสร้างอัตราค่าโดยสารและระบบตั๋วร่วมเพื่อบูรณาการระหว่างระบบ (มติคณะรัฐมนตรี, 2550) และเริ่มมีความชัดเจนมากขึ้น โดยบรรจุในแผนการดำเนินงานโครงการลงทุนพัฒนาด้านคมนาคมขนส่งปี พ.ศ. 2558 ให้กระทรวงคมนาคมเร่งดำเนินการนำระบบตั๋วร่วม (e-ticket) มาใช้ในการเชื่อมการเดินทางของประชาชน และให้บริการทั่วถึงแก่กลุ่มผู้มีรายได้น้อยสามารถเข้าถึงระบบบริการขนส่งสาธารณะ รวมทั้งการอำนวยความสะดวกในการใช้บริการของผู้พิการและผู้สูงอายุ (มติคณะรัฐมนตรี, 2557)

ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 27 ธันวาคม 2559 เรื่อง ของขวัญปีใหม่ พ.ศ. 2560 สำหรับประชาชน (มติคณะรัฐมนตรี, 2559) โดยสำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร กระทรวงคมนาคม มีการพิจารณาเรื่องการพัฒนาบัตรร่วม ให้ครอบคลุมระบบขนส่งมวลชนทุกรูปแบบ ได้แก่ ระบบรถไฟฟ้า

ทางพิเศษ รถโดยสารประจำทาง และเรือโดยสารสาธารณะ รวมทั้งให้สามารถต่อยอดการใช้งานระบบตั๋วร่วมไปยังภาคส่วนอื่น ๆ นอกเหนือจากภาคการขนส่ง เช่น ร้านสะดวกซื้อ โดยตามมติมีการคาดการณ์ว่าจะสามารถใช้งานระบบตั๋วร่วมได้ภายในเดือนกันยายน 2560

ต่อมา สำนักนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร (สนข.) ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบเรื่องดังกล่าว ออกมาประกาศใช้ระบบตั๋วร่วมในชื่อของบัตรแมงมุมครั้งแรกในวันที่ 1 ตุลาคม 2560 และมีการเลื่อนเป็น 17 ตุลาคม 2560 เนื่องด้วยความล่าช้าเรื่องอุปกรณ์การติดตั้ง

ระบบตั๋วร่วมคืออะไร?

ระบบตั๋วร่วม เป็นระบบที่ฟังดูใหม่ในบ้านเรา แต่ในต่างประเทศมีใช้มานานแล้วทั้งในยุโรปและเอเชีย เป็นระบบตั๋วที่สามารถใช้บริการขนส่งสาธารณะได้ทุกรูปแบบทั้งรถโดยสารสาธารณะ (รถเมล์) รถไฟฟ้า เรือ รวมถึงการชำระค่าผ่านทางพิเศษต่าง ๆ หรือจะนำไปใช้กับบริการนอกภาคขนส่ง เช่น ร้านอาหาร ร้านสะดวกซื้อ ที่จอดรถ หากมีการติดตั้งด้วยระบบเดียวกัน จะช่วยให้ประชาชนได้รับความสะดวกสบายในการเชื่อมต่อการเดินทางเมื่อต้องการเปลี่ยนระบบหรือเส้นทาง โดยไม่ต้องกังวลการแลกเหรียญ แลกบัตรให้เสียเวลา ซึ่งบัตรนี้ จะทำหน้าที่เป็นตั๋วร่วมเชื่อมโยงทุกการเดินทางไว้ในบัตรเดียว สำหรับประเทศไทยมีชื่อเรียกว่า “บัตรแมงมุม” เป็นบัตรเพื่อการรองรับบริการขนส่งในรูปแบบระบบตั๋วร่วม (Common Ticketing System) ที่กระทรวงคมนาคม พยายามผลักดัน ที่มาของชื่อ “บัตรแมงมุม” ใช้เปรียบกับใยของแมงมุมที่มีสายใยเชื่อมโยงต่อเนื่อง (กรุงเทพฯธุรกิจ, 2560) การใช้บริการระบบขนส่งสาธารณะโดยสามารถใช้บัตรเพียงใบเดียว สำหรับการเดินทางในภาคขนส่งได้ทุกระบบ เช่นเดียวกับเมืองใหญ่ทั่วโลกที่มีระบบตั๋วร่วมเพื่อการขนส่งสาธารณะมากมาย เช่น ลอนดอน ประเทศอังกฤษมี Oyster card เกาหลีใต้มี T Money card และฮ่องกง มี Octopus card (themomentum, 2560)

ภาพที่ 1 ตัวอย่างตั๋วร่วม Oyster card ของประเทศอังกฤษ

ที่มา : Oyster FAQs: which card to buy?. สืบค้น 6 ตุลาคม 2560 จาก <https://www.visitlondon.com/traveller-information/getting-around-london/oyster-faqs/which-card-to-buy# SxSD4Lk6fZx2RB7Z.97>

สำหรับประเทศไทย ระบบตัวร่วม ในชื่อของ “บัตรแมงมุม” มี 3 ประเภท คือ (1) บัตรบุคคลทั่วไป- สิ้นน้ำเงิน (2) บัตรนักเรียน/นักศึกษา-สีเทา (3) บัตรผู้สูงอายุ-สีทอง ทั้งนี้ การแยกสีก็เพื่อการแยกส่วนลดราคา สำหรับบัตรแต่ละประเภทนั่นเอง

ตัวร่วม หรือบัตรแมงมุม แบ่งเป็น 3 แบบ

ภาพที่ 2 ตัวร่วม หรือบัตรแมงมุม แบ่งเป็น 3 ประเภท

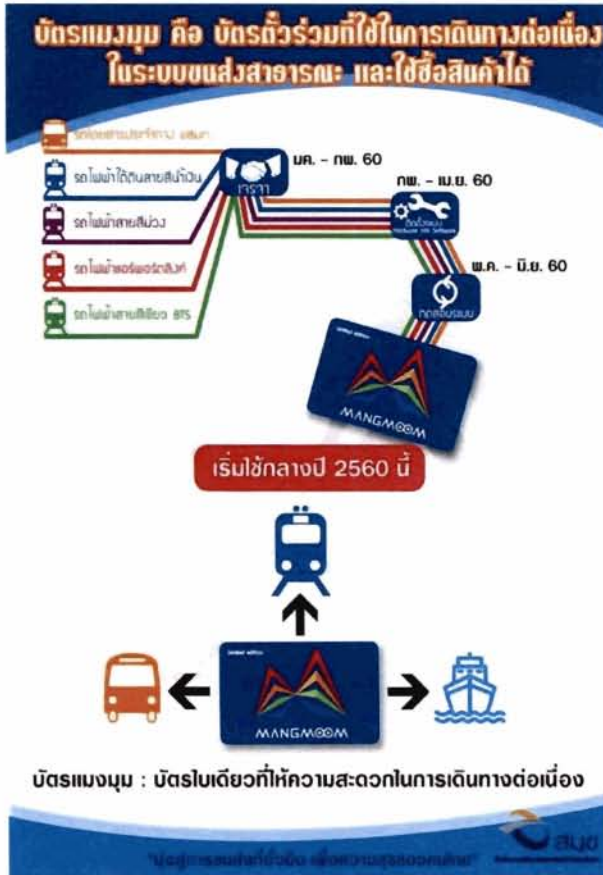
ที่มา : ปิ๋นน้ำถึงจะได้ใช้บัตรแมงมุม. (21 กันยายน 2560). หนังสือพิมพ์ไลฟ์สไตล์รายสัปดาห์. สืบค้น 15 ตุลาคม 2560 จาก <http://www.bttbangkok.com/CoverStory/ปิ๋นน้ำถึงจะได้ใช้บัตรแมงมุม>

นอกจากนี้ ระบบตัวร่วมได้ออกแบบให้สามารถรองรับระบบการจ่ายเงินสวัสดิการสังคมและช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยของรัฐบาล หรือ บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ภายใต้โครงการระบบการชำระเงินแบบอิเล็กทรอนิกส์แห่งชาติ (National e-Payment) ซึ่งบัตรสวัสดิการแห่งรัฐมีสองประเภท คือ

(1) สำหรับพื้นที่ต่างจังหวัด เงินสวัสดิการด้านการเดินทางจะมีระบบการใช้งานในรูปแบบปกติ คือ ลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางเป็นวงเงิน 1,500 บาท ในการใช้บริการระบบขนส่ง 3 ระบบด้วยกัน คือ รถเมล์ รถ บขส. และรถไฟ (วงเงินไม่เกิน 500 บาท/เดือน/ระบบ)

(2) สำหรับพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล เงินสวัสดิการด้านการเดินทางจะมีระบบการใช้งานในรูปแบบที่แตกต่างกับผู้ที่อาศัยในต่างจังหวัด ด้วยการติดตั้งชิปบัตรแมงมุม เพื่อให้สอดคล้องกับการใช้งาน การเชื่อมโยงระบบขนส่งสาธารณะ คือ ลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางเป็นวงเงิน 1,500 บาท เช่นเดียวกับพื้นที่ต่างจังหวัด โดยผู้มีรายได้น้อยสามารถใช้บัตรสวัสดิการในการใช้บริการระบบขนส่ง 3 ระบบด้วยกัน คือ รถเมล์/รถไฟฟ้า รถ บขส. และรถไฟ (วงเงินไม่เกิน 500 บาท/เดือน/ระบบ)

ทั้งนี้ กระทรวงการคลังได้กำหนดแผนบูรณาการระบบตัวร่วมเข้ากับระบบจ่ายเงินเพื่อสวัสดิการแห่งรัฐ ปี 2560 สำหรับพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล ด้วยการติดตั้งชิปบัตรแมงมุมที่มาพร้อมกับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่จะแจกให้ผู้มีรายได้น้อยในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล รวม 7 จังหวัด โดยให้เริ่มใช้งานระบบตัวร่วมได้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2560 เป็นต้นไป

บริการอะไรบ้างที่เข้าร่วม

บัตรแมงมุมสามารถใช้จ่ายค่าโดยสารให้กับระบบขนส่งมวลชนในกรุงเทพฯ และปริมณฑล เกิดขึ้นตามลำดับจาก รถไฟฟ้าสายสีเขียวของบีทีเอส เนื่องจากเป็นผู้วางระบบตัวร่วมนี้ รองลงมา คือ รถเมล์ที่อยู่ระหว่างเตรียมติดตั้งระบบอ่านตัวร่วมในรถเมล์ 2,600 คัน แอร์พอร์ตลิงก์ มอเตอร์เวย์ รถไฟฟ้าสายสีม่วง รถไฟฟ้าสายสีน้ำเงินและทางด่วนของการทางพิเศษแห่งประเทศไทย (กทพ.) เรือด่วนเจ้าพระยา บัตรสวัสดิการแห่งรัฐและร้านค้าชั้นนำอื่น ๆ ที่ร่วมรายการ ส่วนระบบอื่น ๆ อยู่ระหว่างเตรียมความพร้อมที่เปิดให้ใช้งานตามแผนต่อไป

ภาพที่ 3 บัตรแมงมุม หรือบัตรตัวร่วมที่ใช้ในการเดินทางต่อเนื่องในระบบขนส่งสาธารณะ

ที่มา : สำนักนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร. (2560). สืบค้น 11 ตุลาคม 2560 จาก <http://www.otp.go.th/>

- รถไฟฟ้า Airport Rail Link และรถไฟฟ้า MRT สายสีม่วง มีแผนเปิดให้บริการเดือนมีนาคม 2561
 - รถไฟฟ้า BTS สายสีเขียวอ่อนและสีเขียวเข้ม และรถไฟฟ้า MRT สายสีน้ำเงิน มีแผนเปิดให้บริการช่วงเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม 2561
 - ระบบทางด่วน และเรือด่วนเจ้าพระยา มีแผนเปิดให้บริการประมาณช่วงครึ่งปีหลังของปี 2561
 - การซื้อสินค้าตามร้านค้าต่าง ๆ ขณะนี้สำนักงานนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร (สนข.) อยู่ระหว่างการเจรจากับร้านค้าพันธมิตรอยู่หลายรายเพื่อให้สามารถใช้บริการร่วมกับบัตรแมงมุมได้ เช่น เครือเซ็นทรัล เดอะมอลล์ และซีพี (ไลฟ์สไตล์รายสัปดาห์, 2560)
- สรุปว่าบัตรแมงมุมจะเริ่มใช้ได้อย่างเต็มรูปแบบทั้งระบบประมาณปลายปี 2561 หากรูปแบบใดปรับปรุงระบบเสร็จก่อน ก็สามารถนำบัตรแมงมุมไปใช้งานได้ทันที

ข้อดีของบัตรแมงมุม

- (1) เกิดความสะดวกรวดเร็วและคล่องตัวในการใช้งานเพื่อการเดินทาง ไม่ต้องพกบัตรหลายใบ ไม่ต้องแลกเหรียญหรือต่อแถวแลกบัตร
- (2) ช่วยอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวในการเดินทางในหลากหลายรูปแบบ
- (3) ลดปัญหาการจราจรติดขัดในเมืองหลวง หรือ เมืองใหญ่ โดยกระตุ้นให้เกิดการลดการใช้พลังงาน เชื้อเพลิงจากรถยนต์ส่วนบุคคลให้มาใช้บริการขนส่งสาธารณะมากขึ้นอีกทางหนึ่ง
- (4) เพื่อจูงใจในการใช้บริการขนส่งมวลชนจากการมีส่วนลดราคาค่าโดยสารแก่ผู้ถือบัตร
- (5) มีความทันสมัยและเป็นสากล ดังจะเห็นได้จากเมืองใหญ่ ๆ ในหลายประเทศ จะมีรูปแบบการให้บริการการเดินทางในลักษณะตัวร่วม เช่น อังกฤษ เกาหลี ฮังการี

บทสรุปข้อเสนอแนะของผู้ศึกษา

- (1) การสร้างแรงจูงใจในการกระตุ้นให้ประชาชนใช้บัตรแมงมุม เช่น การให้ส่วนลดการเดินทางเมื่อใช้บริการ ส่วนลดการใช้ซื้อสินค้าจากร้านค้าที่ร่วมรายการ การสะสมคะแนนเพื่อเป็นส่วนลดในการซื้อบัตรครั้งต่อไป หรือ การนำไปลดหย่อนภาษี
- (2) การเจรจากับผู้ให้บริการต่าง ๆ ในระบบตัวร่วม และลงนามในข้อตกลงกับผู้ให้บริการจะต้องคำนึงถึงรูปแบบการให้บริการที่ตรงกับความต้องการของผู้โดยสารและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ครอบคลุมการบริการพื้นฐานในชีวิตประจำวันของประชาชนให้มากที่สุด

แนวคิดการพัฒนาระบบตัวร่วม หรือ บัตรแมงมุม ในอนาคตจะเป็นบัตรที่ใช้เดินทางได้ทุกระบบ ช่วยเพิ่มความสะดวกรวดเร็วในการเดินทางและในอนาคต สามารถพัฒนาให้ใช้ชำระค่าสินค้าและบริการต่าง ๆ ได้ เป็นการยกระดับชีวิตคนเมืองให้ Smart City หากประชาสัมพันธ์ส่งเสริมให้ประชาชนใช้บัตรแมงมุม จะเป็นอีกแนวทางในการแก้ไขปัญหาการจราจรในเขตกรุงเทพฯ ด้วยการจูงใจประชาชนให้หันมาใช้บริการขนส่งมวลชนมากขึ้น เพื่อสวัสดิภาพ ความปลอดภัย สนองนโยบายไทยแลนด์ 4.0

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

เช็คความพร้อม 'บัตรแมงมุม' ก่อนนำร่องตุลาคมนี้. (12 ตุลาคม 2560). สืบค้น 10 ตุลาคม 2560 จาก <http://themomentum.co/mangmoom-card-transport>

ดีเดย์ "บัตรแมงมุม" ต้นปี 60 เปิดบริการ "ตัวร่วม" รถไฟฟ้า. (1 กันยายน 2559). กรุงเทพธุรกิจออนไลน์. สืบค้น 9 ตุลาคม 2560 จาก <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/715505>

บัตรแมงมุม ใบเดียวเชื่อมทุกการเดินทาง อีกนานไหมจะ得以ใช้. (2 ตุลาคม 2560). สืบค้น 10 ตุลาคม 2560 จาก <https://money.kapook.com/view180561.html>

ปีหน้าถึงจะ得以ใช้บัตรแมงมุม. (21 กันยายน 2560). หนังสือพิมพ์ไลฟ์สไตล์รายสัปดาห์. สืบค้น 15 ตุลาคม 2560 จาก <http://www.bltbangkok.com/CoverStory>

สำนักนโยบายและแผนการขนส่งและจราจร. (2560). สืบค้น 11 ตุลาคม 2560 จาก <http://www.otp.go.th/>

สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. (2550). มติคณะรัฐมนตรี เรื่อง คณะกรรมการนโยบายบริหารจัดการระบบขนส่งมวลชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. สืบค้น 10 ตุลาคม 2560 จาก http://www.cabinet.soc.go.th/doc_image/2550/2130393.pdf

_____. (2557). มติคณะรัฐมนตรี เรื่อง แผนการดำเนินงานโครงการลงทุนพัฒนาด้านคมนาคมขนส่ง ปี พ.ศ.2558. สืบค้น 10 ตุลาคม 2560 จาก http://www.cabinet.soc.go.th/doc_image/2557/993108241.pdf

_____. (2559). มติคณะรัฐมนตรี เรื่อง การดำเนินการนำระบบตัวร่วม (e-ticket) มาใช้ในการเชื่อมการเดินทางของประชาชน. สืบค้น 10 ตุลาคม 2560 จาก http://www.cabinet.soc.go.th/doc_image/2560/9932555619.pdf

ภาษาต่างประเทศ

Oyster FAQs: which card to buy?. สืบค้น 6 ตุลาคม 2560 จาก <https://www.visitlondon.com/traveller-information/getting-around-london/oyster-faqs/which-card-to-buy#SxSD4Lk6fZx2RB7Z.97>